

I. I. Дідович, Е. А. Кульчицька

Національний лісотехнічний Університет України, м. Львів, Україна

ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ОРГАНІЗАЦІЇ ВИГОТОВЛЕННЯ ОРГАНІЧНОЇ НЕДЕРЕВНОЇ ПРОДУКЦІЇ ЯК СКЛАДОВОЇ СТРАТЕГІЇ РЕФОРМУВАННЯ ЛІСОВОГО ГОСПОДАРСТВА УКРАЇНИ НА ПЕРІОД ДО 2022 РОКУ

Проведено науковий аналіз загальних засад організації виготовлення органічної недеревної продукції як складової стратегії реформування лісового господарства України на період до 2022 р. Досліджено загальний стан ринку продукції недеревного походження, зокрема сучасні підходи до її класифікації. Виділено особливості розвитку ринку органічної продукції України. Досліджено правові засади виробництва органічної сільськогосподарської продукції, починаючи з визначення і закінчуючи особливостями реєстрації виробників органічної продукції. Виокремлено специфіку та важливість проведення сертифікації органічного виробництва. Досліджено процес сертифікації органічної продукції. Проаналізовано органи сертифікації, акредитовані на міжнародному рівні, включених до офіційного переліку органів сертифікації в органічній сфері для України відповідно до Регламенту ЄС 1235/2008. На основі вже існуючого досвіду виробництва та реалізації екологічно чистої продукції, через створену у 2013 р. мережу магазинів торговельних комплексів "Лісовичок" Державного агентства лісових ресурсів України, запропоновано привести виробництво екологічно чистої недеревної продукції відповідно до вимог Закону України "Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини", отримати сертифікат відповідності та бути включеним до Реєстру виробників органічної продукції (сировини).

Ключові слова: аналіз; недеревна лісова продукція; органічна продукція; сертифікація.

Вступ. На засіданні Кабінету Міністрів України, яке відбулося 15 листопада 2017 р., схвалено "Стратегію реформування лісового господарства України на період до 2022 року". Ця доктрина спрямована на визначення цілей та інструментів для вирішення екологічних, економічних та соціальних проблем лісового господарства України, та створення умов для сталого розвитку з урахуванням географічних та інших особливостей. Одним із пріоритетних напрямів досягнення цілей зазначеної стратегії є запровадження державної програми стимулювання діяльності суб'єктів лісогосподарювання у сфері використання та реалізації недеревних ресурсів.

У публікації Storozhuk & Druzhynska, (2015) зазначено, що невід'ємними компонентами лісу є недеревні лісові ресурси, до яких належать їстівні гриби, дикорослі ягоди, плоди тощо. З розвитком науково-технічного прогресу і значним збільшенням частки культурних плодів, ягід і овочів роль дикорослих ягід, плодів і грибів, як джерела харчування і доходів, знизилась, але значення цих продуктів у жодному випадку не зменшилось, а цінність навіть зросла. Розвиток науки, техніки та суспільства загалом спонукає до зростання значення

таких ресурсів у харчуванні та лікуванні людей та збільшенні частки в доходах лісогосподарських підприємств. Як зазначили автори Osadchuk, Ryabchuk, & Grechanik, (2016), сьогодні важливо оцінити не тільки ресурсно-виробничий потенціал НДРЛ (недеревних ресурсів лісу), але й розробити нові підходи до розвитку цього виду лісокористування за умов залучення територіальних (сільських) громад до комплексного управління багатofункціональними властивостями лісів. Ндеревні ресурси належать до продуктивних функцій лісів і їх використання потрібно підтримуватися і заохочувати. Відповідно управління лісами та лісокористуванням на засадах сталого розвитку передбачає гармонізацію у просторі економічних, екологічних і соціальних особливостей лісогосподарської діяльності з метою збереження, невиснажливого використання лісів, підтримки та відтворення широкого спектра природних і суспільних функцій у довготривалій перспективі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблему класифікації лісових ресурсів вивчали й вивчають багато вчених, а саме: Н. Обозова, Л. Позднякова, Т. Пономаренко, Є. Сенько, Д. Телішевський та ін. Спе-

Інформація про авторів:

Дідович Іван Іванович, канд. екон. наук, доцент, кафедра менеджменту зовнішньоекономічної діяльності.

Email: idadovych@gmail.com; <https://orcid.org/0000-0001-5000-3814>

Кульчицька Євеліна Антоніївна, канд. екон. наук, доцент, кафедра менеджменту зовнішньоекономічної діяльності.

Email: evelina@mail.lviv.ua; <https://orcid.org/0000-0002-2373-853X>

Цитування за ДСТУ: Дідович І. І., Кульчицька Е. А. Загальні засади організації виготовлення органічної недеревної продукції як складової стратегії реформування лісового господарства України на період до 2022 року. Науковий вісник НЛТУ України. 2019, т. 29, № 4. С. 11–15.

Citation APA: Didovych, I. I., & Kulchitska, E. A. (2019). General principles of organization of manufacture of organic non-wood production as a component of the strategy of reformation of Ukrainian forestry for the period up to the year 2022. *Scientific Bulletin of UNFU*, 29(4), 11–15. <https://doi.org/10.15421/40290402>

цифіку їхнього складу класифікації та особливостей ко-ристування досліджують О. Фурдичко, І. Синякевич, Я. Коваль, Є. Мішенін, Л. Малик, Т. Сторожук та інші вчені. Дослідженням впровадження в Україні принци-пів органічного виробництва, його складових, переваг, проблем сертифікації органічної продукції, та вироб-ництва й продажу приділили увагу багато вітчизняних дослідників, зокрема: В. Артиш, Н. Берlach, Н. Борода-чова, О. Вишневська, Ю. Воскобійник, Т. Дудар, О. Руд-ницька та ін. Теоретико-правові особливості сучасного стану та розвитку органічного сільськогосподарського виробництва досліджували багато науковців: Д. А. Мі-щенко, Х. А. Григор'єва, В. М. Єрмоленко, В. М. Кор-нієнко, Н. В. Кравець, В. О. Мельник тощо.

Проте, попри різноманіття досліджень, залишаються проблемними питання щодо шляхів виробництва та ре-алізації органічної продукції з НДРЛ у рамках "Страте-гії реформування лісового господарства України на пе-ріод до 2022 року" в Україні, що й зумовило актуаль-ність обраної теми роботи та визначили її мету.

Метою дослідження є обґрунтування загальних за-сад організації виготовлення органічної продукції неде-ревного походження, як складової стратегії реформуван-ня лісового господарства України на період до 2022 р. відповідно до умов сталого природокористування.

Викладення основного матеріалу дослідження. Згідно зі статистичними даними, наведеними у Environ-ment of Ukraine: Statistical Collection (2017) (табл. 1), у 2017 р., порівняно з попереднім роком, істотно зменши-лася заготівля ягід, лікарських рослин та деревних соків (майже вдвічі). Можна спостерігати різке зниження за-готівлі дикорослих плодів. Тільки заготівля грибів зрос-ла у три рази та у 1,5 рази горіхів.

Щодо інформації, розміщеної на agroportal (Organic Ukraine in infographics), варто зазначити, що впродовж

останніх п'яти років загальна площа органічних сільсь-когосподарських земель зросла в Україні в 1,5 раза, водночас експорт органічної продукції в 2017 р. переви-щив 90 млн дол. За оцінками окремих експертів, темпи розвитку органічного виробництва в Україні в 5,5 раза вищі, ніж у Європі, і в 4,9 раза – ніж у світі. З усіх обя-гів продажу органічної продукції 90 % експортується й 10 % реалізовується на внутрішньому ринку. Сьогодні в Україні асортимент органіки перевищує 400 наймену-вань. Основними покупцями є Нідерланди, Німеччина та Велика Британія, а загалом українську органіку ім-портують понад 40 країн світу.

Табл. 1. Заготівля другорядної лісової продукції в Україні (млн тонн)

№ з/п	Назва продукції	Рік				
		2010	2014	2015	2016	2017
1	Дикорослі плоди	121	8	71	64	9
2	Гриби	474	165	68	215	665
3	Ягоди	5731	2286	3325	5379	2491
4	Горіхи	23	34	35	4	6
5	Деревні соки	2009	2946	2390	2122	1276

На рис. 1 наведено органічну карту України, на якій нанесено основні досягнення на 2017 р. Як зазначили науковці Osadchuk, Ryabchuk & Grechanik, (2016), ри-нок НДРЛ має істотний потенціал інтегрування до орга-нічного ринку України.

З табл. 2 видно, що на території України є можли-вість заготівлі лікарських, технічних та харчових рос-лин: 645 (27,9 %) видів трав; 350 (15,1 %) – листків; 191 (8,3 %) – квіток (суцвіть); 556 (24,0 %) – коренів і коре-невищ; 316 (13,7 %) – плодів і насіння; 43 (1,8 %) – бруньок; 85 (3,7 %) – кори; 43 (1,9 %) – соку; 23 (10 %) – пагонів; 60 (2,6 %) – всю рослину. Окрім цього, найбільшу кількість рослинної сировини (885 ви-дів) можна заготовити з рослин повсюдно поширених.

Рис. 1. Органічна карта України (джерело: Organic Ukraine in infographics)

Табл. 2. Види лікарсько-технічної рослинної сировини України

Регіон поширення	Вид рослинної сировини										
	трава	листки	квітки	корені, кореневища	плоди, насіння	бруньки	кора	сік	пагони	весь рослина	всього
Лісові райони	28	21	15	32	5	4	5	6	2	4	122
Карпати та Прикарпаття	45	41	20	89	40	5	10	5	2	11	269
Лісостеп	126	65	29	110	51	10	8	10	4	27	440
Степ	68	36	20	66	20	7	5	8	1	6	237
Полісся	72	46	15	57	34	8	10	9	5	5	260
Крим	49	40	10	68	301	11	2	5	5	5	221
Повсюди розповсюджені	285	112	97	166	141	12	41	9	6	6	865
Всього	645	350	191	556	316	43	85	43	23	60	2312

Важливою також є відповідна класифікація недеревних ресурсів (табл. 3). Як зазначено в дослідженні Storozhuk & Druzhynska, (2015), класифікація лісових ресурсів недеревного походження за ознакою їх можливого використання є важливою як з огляду функції планування, так і з огляду обліку використання, і відповідно її можна використовувати під час пошуку ринків збуту

й розрахунків з бюджетом. А оптимізація інформаційного забезпечення покликана для ефективного аналітичного огляду та контролю, що передусім дає змогу своєчасно приймати відповідні управлінські рішення, які сприяють підвищенню ефективності діяльності лісового підприємства у напрямі зростання доходів.

Табл. 3. Склад лісових ресурсів за послідовністю надходження в господарський обіг

Вид лісових ресурсів	Лісові ресурси деревного походження	Лісові ресурси недеревного походження, залучені до господарського обігу	Відповідність об'єктам бухгалтерського обліку
Первинні лісові ресурси	деревостани, незімнуті лісові культури, культури у лісових розсадниках та на плантаціях життєздатний природний підріст тощо	культурні та дикорослі ягідники, лікарські трави тощо	необоротні активи, довготермінові біологічні активи, оборотні активи (поточні біологічні активи), непередбачені активи
Вторинні лісові ресурси	деревина, живиця, соки, шишки, насіння деревних та чагарникових порід, горіхи, лісовий садивний матеріал, кора, деревна зелень, хворост тощо	їстівні гриби, насіння та квіти лікарських трав, плоди та інша зібрана продукція лісу недеревного походження	оборотні активи (готова продукція лісового господарства, додаткові біологічні активи, продукти перероблення)

Джерело: Storozhuk T., Druzhynska, N. (2015).

Згідно із законодавством України (The Law of Ukraine "On the production and circulation of organic agricultural products and raw materials", 2013), виробництво органічної продукції (сировини) визначається як виробнича діяльність фізичних або юридичних осіб (зокрема з вирощування та перероблення), яка усуває застосування хімічних добрив, пестицидів, ГМО, консервантів тощо та передбачає на всіх етапах виробництва застосування методів, принципів та правил, визначених цим законом, для отримання натуральної (екологічно чистої) продукції, а також збереження та відновлення природних ресурсів.

Під *органічною* називають продукцію, яку отримано внаслідок сертифікованого органічного виробництва. В Україні правові засади виробництва органічної сільськогосподарської продукції чітко визначені у законі (The Law of Ukraine "On the production and circulation of organic agricultural products and raw materials, 2013) та видані відповідними підзаконними нормативно-правовими актами. Зокрема постановою Кабінету Міністрів України від 31 серпня 2016 р. № 587 затверджено "Детальні правила виробництва органічної продукції (сировини) рослинного походження". Ці Правила визначають вимоги до виробництва органічної продукції (сировини) рослинного походження (далі – виробництво органічної продукції) та агротехнологічні особливості під час її виробництва.

У статті 13 "Реєстрація виробників органічної продукції (сировини)" Закону України "Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини" ґрунтовно висвітлено суть та специфіку реєстру виробників органічної продукції (сировини), його відкритість та загальнодоступність тощо. У ньому чітко зазначено, що фізичні або юридичні особи, що не

занесені до Реєстру виробників органічної продукції (сировини), не мають права здійснювати виробництво органічної продукції та/або сировини.

У законодавстві України (The Law of Ukraine "On Basic Principles and Requirements for Organic Production, Turning and Marking of Organic Products", 2018) окремо також подано чітке визначення органічного виробництва, як сертифікованої діяльності, пов'язаної з виробництвом сільськогосподарської продукції, яке охоплює всі стадії технологічного процесу (первинне виробництво, зокрема збирання, підготовка, оброблення, змішування та пов'язані з цим процедури наповнення, пакування, переробка, відновлення та інші зміни стану продукції), що провадиться із дотриманням вимог законодавства у сфері органічного виробництва, обігу та маркування органічної продукції.

Згідно з даними, наведеними у табл. 4, в Україні діє 18 органів сертифікації, акредитованих на міжнародному рівні, які включені до офіційного переліку органів сертифікації в органічній сфері для України відповідно до Регламенту ЄС 1235/2008 (на 14.12.2017 р.).

Серед них є тільки один український орган сертифікації – ТОВ "Органік Стандарт", а всі інші – іноземні або їхні філіали, створені на території України. ТОВ "Органік Стандарт" здійснює сертифікацію не тільки у всіх регіонах України, але й за кордоном, зокрема в Республіці Білорусь. А в Казахстані здійснює інспекційні роботи разом з міжнародними партнерами у сфері органічної сертифікації.

Відповідно до наказу Міністерства Аграрної політики та продовольства України (від 25 грудня 2015 р. № 495), затверджено державний логотип для органічної продукції, сировини (рис. 2).

Рис. 2. Державний логотип для органічної продукції, сировини

Чітко зазначено, що встановлений логотип може наноситися на будь-яку упаковку, етикетку (стікер), споживчу тару, контретикетку, кольєретку, ярлик, пробку, листок-вкладиш, документ, повідомлення, інші елементи упаковки, що супроводжують чи належать до органічної продукції (сировини).

З ініціативи Державного агентства лісових ресурсів України у 2013 р. створено мережу магазинів торговельних комплексів "Лісовичок".

Табл. 4. Список акредитованих сертифікаційних органів, що працюють в Україні

№ з/п	Назва сертифікаційного органу	Країна	Код сертифікаційного органу	Сфера сертифікації*				
				A	B	C	D	E
1	Органік Стандарт	Україна	UA-BIO-108	+	+	+	-	-
2	Ekol ojik Tarim Kontrol Organizationalyonu (ETKO)	Туреччина	UA-BIO-109	+	-	-	-	-
3	Ecoglobe LLC	Вірменія	UA-BIO-112	+	-	+	-	-
4	ICEA	Італія	UA-BIO-115	+	-	+	-	-
5	Austria Bio Garantie GmbH	Австрія	UA-BIO-131	+	+	-	+	+
6	Bioagricert S.r.l.	Італія	UA-BIO-132	+	-	+	-	-
7	Lacon GmbH	Німеччина	UA-BIO-134	+	-	-	-	-
8	Abcert AG	Німеччина	UA-BIO-137	+	-	+	-	-
9	BCS Oko-Garanti e GmbH	Німеччина	UA-BIO-141	+	-	+	-	-
10	IM O Swiss AG	Швейцарія	UA-BIO-143	+	+	+	-	+
11	Control Union Certifications B. V.	Нідерланди	UA-BIO-149	+	+	+	+	+
12	Suolo e Salute srl	Італія	UA-BIO-150	+	-	-	-	-
13	Agreco R. F. Goderz GmbH	Німеччина	UA-BIO-151	+	-	+	-	-
14	Ecocert SA	Франція	UA-BIO-154	+	-	-	-	-
15	IMO-Control Sertifikasyon Tic. Ltd Sti	Туреччина	UA-BIO-158	+	-	-	-	-
16	SGS Austria Controll-Co. GmbH	Австрія	UA-BIO-159	+	-	+	-	-
17	Bio.inspecta AG	Швейцарія	UA-BIO-161	+	-	+	-	-
18	Biokontroll Hungaria Nonprofit Kft.(БіоКонтрол)	Угорщина	HU-ÖKO-01	+	+	+	+	-

Пояснення: *А – продукти рослинництва, що не піддавалися переробці; В – живі тварини або продукти тваринництва, що не піддавалися переробці; С – продукти перероблення сільськогосподарського походження для споживання як продукти харчування; D – продукти перероблення сільськогосподарського походження, що застосовують як корми; Е – продукти перероблення сільськогосподарського походження, що використовують як корми. Джерело: (Minkova, Sakalo & Gorb, 2016).

У магазинах створеної мережі можна придбати не тільки декоративний садивний матеріал, дрова для роз-

палювання вогнищ на пікніку, віники для бань, дерев'яні меблі, сувеніри та продовольчі товари, а й екологічно чисті товари (натуральний мед з лісових пасік лісгоспів, сушені гриби, консервованій березовий сік тощо).

В окремих магазинах для покупців представлено продукти харчування, ласощі, питні води і соки, продукти консервування, плодово-ягідні джеми і варення, екологічно чисті трав'яні чаї, мед.

Висновки. За результатами дослідження можна зробити висновок, що лісові підприємства виготовляють та реалізують як на внутрішньому, так і зарубіжному ринках якісну екологічно чисту продукцію. Для того, щоб мати можливість істотно розширення виробництва органічних харчових продуктів та наносити на маркування напис "органічний", необхідно привести виробництво своєї продукції відповідно до вимог Закону України "Про виробництво та обіг органічної сільськогосподарської продукції та сировини", отримати сертифікат відповідності та бути включеним до Реєстру виробників органічної продукції (сировини).

Водночас, потребують подальших системних досліджень як проблеми, так і перспективи діяльності на ринку органічної продукції вітчизняних лісових підприємств, як однієї з важливих складових пріоритетних напрямів досягнення цілей стратегії реформування лісового господарства України на період до 2022 р. як запровадження державної програми стимулювання діяльності суб'єктів лісгосподарювання у сфері використання та реалізації недревних ресурсів.

Перелік використаних джерел

- Agrarian Policy. (2015). Ministry of Agrarian Policy and Food of Ukraine. ORDER № 495. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0099-16>
- Infographics. (2019). Organic Ukraine in infographics. Retrieved from: <http://agroportal.ua/ua/publishing/infografika/organicheskaya-ukraina-v-infografike/>.
- Minkova, O., Sakalo, V., & Gorb, O. (2016). Marking and Certification of Organic Products. *Actual Problems of Economics*, 2(176), 126–135. [In Ukrainian].
- Organic Production. (2018). Law of Ukraine "On Basic Principles and Requirements for Organic Production, Turning and Marking of Organic Products" dated July 10, 2018, N 2496-VIII. Retrieved from: http://search.ligazakon.ua/1_doc2.nsf/link1/T182496.html.
- Osadchuk, L., Ryabchuk, V., & Grechanik, R. (2016). The role of non-timber forest resources for sustainable forest management in Ukraine. *Scientific works of the Forestry Academy of Ukraine: collection of scientific works*, 14, 92–97. [In Ukrainian].
- Presented. (2019). A map of organic products is presented in Ukraine. Retrieved from: <http://agravery.com/uk/posts/show/v-ukraini-prezentovano-mapu-organichnoi-produkcii>.
- Statistical Collection. (2017). Environment of Ukraine. State Statistics Service of Ukraine. Kyiv, 22 p. Retrieved from: http://www.ukrstat.gov.ua/druk/publicat/kat_u/2018/zb/11/zb_du2017.pdf.
- Storozhuk, T., & Druzhynska, N. (2015). Improving the classification of forest resources. *Economy. Economics of Natural Resources*, 7, 138–142. Biznesinform. [In Ukrainian].
- The Verkhovna Rada of Ukraine. (2013). The Law of Ukraine "On the Production and Circulation of Organic Agricultural Products and Raw Materials". *Vestomos Verkhovnoi Rady*, 721, 20–21. Retrieved from: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/425-18>.
- The Verkhovna Rada of Ukraine. (2014). The Law of Ukraine "On the Production and Circulation of Organic Agricultural Products and Raw Materials". *Vestomos Verkhovnoi Rady*, 722, 22–23.

GENERAL PRINCIPLES OF ORGANIZATION OF MANUFACTURE OF ORGANIC NON-WOOD PRODUCTION AS A COMPONENT OF THE STRATEGY OF REFORMATION OF UKRAINIAN FORESTRY FOR THE PERIOD UP TO THE YEAR 2022

The authors have considered topical questions of organization of manufacture of organic non-wood production as a component of the strategy of reformation of Ukrainian forestry for the period up to 2022. This strategy is aimed at determination of targets and tools for the solution of ecologic, economic and social problems of Ukrainian forestry and creation of conditions for sustainable development taking into account geographic and other aspects. Respectively, we have studied the general state of the market of production of non-wood origin and the possibilities of a more effective use of its potential, since non-wood resources belong to productive functions of forests, and their use should be supported and encouraged. We have paid special attention to modern approaches to classification of this type of production. The specifics of the development of the market of Ukrainian organic production have been defined, including legal bases for manufacture of organic agricultural production. The authors have investigated the process of certification of organic production. According to the conducted research, in the authors' opinion, at the enterprises of the State Agency of Forest Resources of Ukraine, there are possibilities for organization of manufacture and sale of organic production of non-wood origin both on internal and external markets, since at state forest enterprises they have long been successfully manufacturing and selling green production through the chain of stores of Lisovychok hypermarkets. In accordance with the study conducted, the authors consider it reasonable to arrange manufacture of green non-wood production pursuant to the requirements of the law of Ukraine 'On the manufacture and turnover of organic agricultural production and raw matter'. For this purpose, it is necessary to complete certification by the results of which the state forest enterprises will be included in the Register of manufacturers of organic production (raw materials).

Keywords: analysis; non-wood forest products; organic products; certification.